

neočekivanom, onom što se prije još nije moglo zamisliti. A to nepoznato može značiti i propast. Ali ipak dotle, dok predviđanje može lebdjeti između propasti i spasa, ljudska je dužnost gajiti nadu. (str. 168)

Mira Kolar-Dimitrijević

Norman G. Finkelstein, *Industrija holokausta. Razmišljanja o izrabljivanju židovske patnje*, Hasanbegović, Zagreb 2006., str. 191

Početak prosinca 2006. godine održana je u Teheranu konferencija o holokaustu nad Židovima tijekom Drugog svjetskog rata. Iranski predsjednik Mahmud Ahmadinežad, njezin inicijator i pokrovitelj, prije konferencije izjavio je kako je genocid nad Židovima osmišljena izmišljotina radi opravdanja osnivanja Izraela. Na konferenciji su, između ostalih, sudjelovali Robert Faurisson, Frederick Toeben i David Duke, koje se smatra "poricateljima holokausta". Sjedinjene Američke Države, Izrael i Njemačka su osudile ovu konferenciju. Istodobno s Teheranskom konferencijom, održala se u Berlinu konferencija u organizaciji njemačke Obrazovne agencije, na kojoj se raspravljalo o neprihvatljivosti teza "poricatelja holokausta". Također, zanimljivo je da su austrijske vlasti uoči samog Božića uvjetno oslobodile Davida Irvinga, britanskog povjesničara osuđenog na tri godine zatvora zbog poricanja holokausta. Ne treba zaboraviti kako je Irving u svojim djelima i javnim izlaganjima nastojao dokazati nepostojanje plinskih komora u logoru Auschwitzu te kako Hitler nije dugo vremena znao za postojanje logora smrti. Iz navedenog je uočljivo kako je proučavanje holokausta i danas vrlo aktualna tema u znanstvenoj i u široj javnosti, koja se vrlo često koristi u političke svrhe. Izdavačka kuća Hasanbegović je, vjerojatno imajući na umu aktualnost ove tematike, izdala u drugoj polovini prošle

godine djelo Normana Finkelsteina *Industrija holokausta. Razmišljanja o izrabljivanju židovske patnje*. Dino Mujadžević je prevoditelj, a izvornik (*The Holocaust Industry: Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering*) je objavljen u Londonu 2001. Dvije godine kasnije je izašlo njegovo izdanje. Finkelsteinovo je djelo podijeljeno na devet dijelova, uključujući dva Predgovora i intervju Dona Atapattua s autorom iz sredine prosinca 2001. godine. Također, na kraju se nalazi kazalo imena i pojmova.

Finkelstein u prvom Predgovoru piše o velikom zanimanju europskih (posebno njemačkih) čitatelja, za razliku od onih američkih u čijim se medijima ovo djelo smatralo i antisemitskim. Autor se u drugom Predgovoru zadržava na komentiranju kritika djela, koje su se sastojale od njegovog priklanjanja "teoriji uroti" ili "obrani švicarskih banaka". Na takve kritike on odgovara navođenjem cilja knjige u "...ustupljanju integriteta povijesne istine i svetosti mučeništva židovskog naroda. Zgražam se nad iskrivljavanjem povijesti i uspomene radi ucjenjivanja koje provodi industrija holokausta..." (str. 17). Drugim riječima, Finkelsteinovo djelo usmjereno je na analizu iskrivljanja i iskorištavanja stradanja židovskog naroda u holokaustu, a ne na njegovo poricanje.

Autor u Uvodu navodi kako mu je namjera "secirati" i optužiti industriju holokausta" koja koristi holokaust kao "nezamjenjivo ideološko oružje" te isitče: "da bi se istinski učilo iz nacističkog holokausta, mora se smanjiti njegova fizička dimenzija i proširiti moralna dimenzija" (str. 24). On zatim nastavlja u prvom poglavlju naslovljenom "Kapitaliziranje holokausta" prikazati proces nastanka "industrije holokausta". Finkelstein tvrdi kako je američka židovska elita (okupljena u raznim židovskim organizacijama) poslije 1945. šutjela o holokaustu radi političkog (hladnoratovskog) savezništva SAD-a sa Zapadnom Njemačkom. No,

njihov odnos prema holokaustu se promijenio 1967. s izraelsko-arapskim ratom, kada je Izrael "trijumfalno pobijedio" te postao "velesila" na Bliskom istoku i "najprisniji saveznik SAD-u". U arapsko-izraelskom ratu 1973. prvi su porazi i pojačana međunarodna izolacija Izraela potaknuli strah američkih Židova za sudbinu Izraela i od "drugog holokausta". Posljedica toga je bila da "razgovor o holokaustu u Americi nije samo 'krenuo', nego je postao sve više institucionaliziran". Prema autoru, holokaust je poslužio američkim Židovima kao "savršeno oružje za onemogućavanje kritike Izraela" (str. 45) i potvrdio židovskog identiteta te zbog isticanja savezništva s američkim političkim vodstvom. Iz navedenog se može zaključiti kako autor definira "industriju holokausta" kao "ustanove, organizacije i pojedince koji iskorištavaju židovsku patnju radi političkog i financijskog dobitka" (str. 168). Židovskog književnika (povjesničara) Eliea Wiesela naziva "službenim tumačem holokausta", dok američke i izraelske židovske organizacije, poput Centra Simona Wiesentahla i Svjetskog židovskog kongresa, smatra dijelovima navedene industrije.

Finkelstein je drugo poglavlje naslovio "Varalice, prevaranti i povijest" u kojem je analizirao "dogme o holokaustu" kao "jedin-stvenom povijesnom događaju" i "vrhuncu iracionalne, vječne mržnje nežidova prema Židovima". Odbacuje postojanje "vječnog antisemitizma", no primjećuje kako se takvo dogmatično shvaćanje holokausta koristi za stvaranje političkog alibija za postupke Izraela (npr. izraelsko nuklearno naoružavanje radi samoobrane) i isticanje židovske jedinstvenosti. Upravo ovakvo gledanje na holokaust uzrokovalo je "znanstvenu bezvrijednost dobrog dijela" relevantne literature. Autor kao primjer uzima dva djela, ono Jerzya Kosinskog *Obojena ptica (The Painted Bird)*, izdana 1965. u New Yorku) i Benjamina Wilkomirskog *Fragments (Fragments,*

izdana 1996. u New Yorku). Za oba djela se kasnije uspostavilo da su falsificirani povijesni (i književni) prikazi holokausta koje je "industrija holokausta" prihvatila i promicala. Finkelstein analizira "sekundarnu literaturu o holokaustu", kojom je "industrija holokausta" nastojala naglasiti "arapsku vezu", tj. njome se nastojala naglasiti sličnost u odnosu nacista i Arapa prema Izraelu (Židovima) te teza ("dogma") o patološkoj mržnji njemačkog naroda prema Židovima. On kao dio ove literature smatra djelo Daniela J. Goldhagena *Hitlerovi voljni izvršitelji (Hitler's willing executioners)*, izdano u New Yorku 1996.) koju naziva "kompendijem sadiističkog nasilja". Na kraju ovog poglavlja se analizira obilježavanje Dana sjećanja na holokaust u SAD-u te osnutak i rad Muzej spomena na holokaust u Washingtonu. Finkelstein opisuje velik utjecaj politike Muzeja što je vidljivo u njegovom "izboru *koga* se uopće treba sjećati" (str. 88). Zatim navodi kako Židovi nisu bili jedine žrtve holokausta uspoređujući njihovo stradanje sa stradanjem Roma u istome ratu. Napomenut ću kako dio romologa u analizi znanstvenog (i šireg) interesa za proučavanjem stradanja Roma u Drugom svjetskom ratu koristi termin "zaboravljeni holokaust" time želeći ukazati na sve veći znanstveni interes za ovu tematiku.

Treće poglavlje je naslovljeno "Dvostruka ucjena" i u njemu se analizira način na koji je "industrija holokausta" dobivala financijska sredstva. Finkelstein sumnja u velik broj preživjelih Židova, a time i opravdanost njihovih zahtjeva za odštetom. On navodi kako su mnogi "Židovi izmišljali svoju prošlost da bi zadovoljili kriterije za primanje nadoknade" (str. 93). Upravo svjedočanstva o ratnim događanjima tih Židova vidi sumnjivima (u najmanju ruku nepouzdanim). Također, autor uspoređuje Njemačku (koja je do danas isplatila oko 60 milijardi dolara žrtvama) sa SAD -om (koji je odbijao platiti odštetu žrtvama ratova u Indokini u drugoj polovici

20. stoljeća). Njemačka financijska sredstva su većinom bila usmjerena za oporavak židovskih zajednica i financiranje židovskih zajednica u arapskom svijetu te za iseljavanje Židova iz Istočne Europe. Tek manji dio odštete su dobile same židovske žrtve. Autor piše kako se “posljednjih godina industrija holokausta otvoreno bavi ucjenama. Predstavljajući se kao zastupnica svih Židova svijeta, živih i mrtvih, polaže pravo na židovsku imovinu iz doba holokausta diljem Europe” (str. 101). On kao primjer ovakve prakse “industrije holokausta” navodi slučaj Švicarske, koju su od sredine 1990-ih židovske organizacije optuživale da posjeduje imovinu sa židovskih računa u vrijednosti više milijardi dolara (autor napominje kako se tražila odšteta i do 20 milijardi dolara). Potporu židovskim zahtjevima dale su američke političke institucije predvođene predsjednikom Clintonom, čime je započela “bestidna kampanja demonizacije” Švicarske i “ocrnjivanje švicarskog naroda” (optužbama o “krvavom novcu” i “krađi bez presedana”). Finkelstein piše kako je “industrija holokausta” koordinirano razvijala dvostruku strategiju teroriziranja Švicarske u obliku sudskih tužbi i gospodarskog bojkota. Rezultat ovakvog pritiska bila je nagodba 1998. sa švicarskim bankama u iznosu od 1,25 milijardi dolara. Autoru se zatim nametnulo pitanje o obvezi SAD-a za sličnim obeštećenjem Židova koje je SAD odbijao, poput Švicarske, prihvatiti kao izbjeglice pred nacizmom te pitanje o potrebi SAD-a za sličnim obeštećenjem Afroamerikanac zbog ropstva. “Industrija holokausta” je zatim primijenila sličan model pritiska na Njemačku, koja je ubrzo isplatila dodatne odštete. I ovdje Finkelstein sumnja u prevelik broj živućih židovskih robovskih radnika i preživjelih židovskih logorskih zatočenika. “Industrija holokausta” je krajem 1990-ih započela s pritiskom na bivše zemlje sovjetskog bloka (npr. Poljsku i Bjelorusiju) na predaju oduzete židovske imovine ili na

novčano kompenziranje. U zaključku stoji kako se holokaust “dosad učvrstio u američkom životu”, no on je u mnogim primjerima “otvoreno vulgariziran”. Razlog tome se može naći u vanjskoj politici SAD-a, koju autor u jednom dijelu uspoređuje s nacističkom Njemačkom (npr. Njemačka je zakone o sterilizaciji uvela pozivajući se na sličan zakon u SAD-u, ili američko osvajanje Zapada smatra sličnim Hitlerovoj politici *Lebensraum* te navodi kako je položaj Crnaca na jugu SAD-a bio sličan položaju Židova u nacističkoj Njemačkoj). Finkelstein na kraju piše kako “danas je izazov ponovno učiniti nacistički holokaust predmetom racionalnog ispitivanja. Samo tada možemo učiti iz njega. Abnormalnost nacističkog holokausta ne izvire iz samog događaja, nego iz izrabljivačke industrija koja je izrasla oko njega” (str. 162). Zadnji dio djela čini intervju s autorom koji je vodio Don Atapattu sredinom prosinca 2001., a naslovljen je “Kako izgubiti prijatelje i otuđiti se od ljudi. Razgovor s profesorom Normanom Finkelsteinom”. Atapattu je predstavio Finkelsteina kao pripadnika “izumiruće vrste američkih disidenata”, “sina preživjelih iz holokausta”, “beskompromisnog kritičara potraživanja naknade za holokaust” te kao “anticionista” i “ljevičara”. Sâm Finkelstein je u intervjuu opisao gubitak posla zbog stavova o Židovima, a pritom je komentirao položaj SAD-a nakon “11. rujna” koju proziva kao “najveću terorističku državu na svijetu” (str. 178).

Mišljenja sam kako su teze “poricatelja” kojima se želi negirati i prikazati holokaust kao “židovska izmišljotina” u potpunosti neprihvatljive i to ponajprije s znanstvenog aspekta. Ne smije se smetnuti s uma kako se takve teze često koriste u političke svrhe. No, Finkelsteinovo djelo ne bi se smjelo svrstati u dio propagande “poricatelja”. Finkelstein nastoji objasniti “izrabljivanje” židovske patnje (holokausta) radi političko-ekonomskog probitka pojedinih židovskih organizacija.

Finkelstein, dijete zatočenih židovskih roditelja, piše kako "najplemenitija gesta prema ubijenima je očuvati spomen na njih, učiti iz njihove patnje i, na posljetku, dopustiti da počivaju u miru" (str. 162). On ne ulazi u analizu samog holokausta već njegovu poslijeratnu interpretaciju. Nedostaci djela mogu se naći u nedovoljno jasno objašnjenim odnosu židovskih organizacija izvan SAD-a prema "industriji holokausta". Na koji su način spomenute židovske organizacije sudjelovale u navedenoj "industriji" i da li je između njih postojala razlika? Također, autor je nedovoljno pojasnio te ponekad previše emocionalno kritizirao rad pojedinaca poput Wiesela, kojeg je smatrao jednim od dijelova "industrije holokausta". No, Finkelstein je postavio neka zanimljiva istraživačka pitanja, poput "jedinственosti" i iracionalnosti" holokausta, čije odgovore trebaju dati povjesničari i drugi znanstvenici, a nikako političari.

Danijel Vojak

Stephen Kinzer, *Svi šahovi ljudi, Američki puč i koreni terora na Bliskom istoku*, Edicija Samizdat, Samizdat B92, Beograd 2005. (prevela Aleksandra Nikšić), 256 stranica

Stephen Kinzer je novinar. Kao autoru knjiga namjera mu je prije svega napisati prohodan, jasan i pouzdan tekst, ali ne nužno opterećen bilješkama i opremljen izvorima. Upravo je takva 2005. godine na srpski jezik prevedena knjiga *Svi šahovi ljudi, Američki puč i korijeni terora na Bliskom istoku* ("All the Shah's Men, An American Coup and the Roots of the Middle East Terror"). Međutim, ako želju za pisanjem zanimljivog i važnog narativa ne slijedi dobro i jasno postavljanje događaja u kontekst, onda i najbolja želja iskusnog autora ne mora uroditi dokraja dobrim tekstom. To je glavni problem *Svih šahovih ljudi*. Knjiga je zanimljiva, bogata detaljima, jasna,

ali i plošna, jednostrana i u dijelovima nedovoljno dobro argumentirana.

Kinzer je autor koji čini ono što bi novinari trebali činiti: izlazi hrabro i nešto prije "službene" historiografije s naslovima koji pokušavaju hrabro i beskompromisno objasniti pozadinu i kontekst važnih zbivanja u zemljama koje je godinama novinarski pokrivaio ili su ga kao promatrača aktualnih događanja zanimale. Iako nikada nije bio dopisnik iz Teherana, u vrijeme kada Iran zadobiva sve važniju ulogu na Bliskom istoku i u svijetu, Kinzer je nastojao objasniti uzroke razvoja na Bliskom istoku. Time je pokazao kako vidi poziv novinara-publicista: on nije tek puki prenositelj informacija, već osoba koja duboko promišlja korijene događanja kojima svjedoči. Punih je trinaest godina za *Boston Globe* i *New York Times* izvještavao iz Latinske Amerike. Sedam je godina (od 1983. do 1990.) šef dopisništva *New York Timesa* u Nikaragvi, upravo u jeku sandinističko-kontraškog rata. Već 1991. objavio je *Blood of Brothers: Life and War in Nicaragua* ("Bratska krv: život i rat u Nikaragvi"). Vjerojatno je najpoznatiji kao koautor knjige *Bitter Fruit, The Story of the American Coup in Guatemala* ("Gorko voće, Priča o američkom prevratu u Gvatemali"). Činjenica da je još 1982. duboko ušao u povijest američkog uplitanja u svrgavanje gvatemalskog predsjednika Jacoba Arbenza 1954., samo je korak od priče o svrgavanju Muhameda Mosadega (u engleskoj se literaturi, kao i nekim hrvatskim prijevodima, pojavljuje kao Mossadegh, ali i Mussadiq i Mossadeq) u Iranu 1953. godine. Ohrabreni razmjerno lakom i jeftinom operacijom u Iranu koju je vodio agent CIA-e Kermit Roosevelt, unuk američkog predsjednika Theodora Roosevelta (1901.-1909.), odlučeno je organizirati udar u Gvatemali. Iran je zato važan za povijest glavne sigurnosne organizacije najsnažnije svjetske države i, prije svega, zbog toga što je uzrokovao događaj koji je

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LIX
Zagreb 2006.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LIX, str. 1-338, Zagreb 2006.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Suizdavač

Srednja Europa, d.o.o.

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša, Mirjana Gross, Tvrko Jakovina

Ivan Kampuš, Franko Mirošević, Ivica Prlender

Tomislav Raukar, Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa *Historijski zbornik* su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u

Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Objavljivanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb